

prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

KONSTRUKCIJA POPULIZMA “NARODA” I “ELITE”

U središtu populističke politike nalazi se specifičan način predstavljanja političke zajednice. Populizam ne polazi od društva kao složenog i pluralnog skupa grupa, interesa, identiteta i uvjerenja, nego od simbolički pojednostavljene slike u kojoj se politička stvarnost organizuje oko jedne velike podjele: s jedne strane nalazi se „narod“, a s druge „elita“. Ta podjela nije neutralna ni deskriptivna. Ona je normativna, moralizovana i konfliktna. Narod se ne prikazuje samo kao većina ili kao skup građana, nego kao moralno čista, poštena, autentična i istorijski oštećena zajednica. Elita se, nasuprot tome, prikazuje kao otuđena, korumpirana, manipulativna i suštinski neprijateljska prema interesima zajednice u čije ime formalno vlada. Ono što je posebno važno jeste da ni „narod“ ni „elita“ u populističkom diskursu nisu unaprijed dati sociološki entiteti. Oni su politički konstruisane kategorije. Narod se ne otkriva, nego proizvodi. To znači da populistički akter ne pronalazi već postojeće jedinstvo, nego ga simbolički uspostavlja tako što različite društvene frustracije, osjećaje nepravde i identitetske impulse prevodi u jedinstveni kolektivni subjekt. Isto tako, elita se ne definiše samo institucionalnim položajem ili ekonomskom moći. Ona se oblikuje kao politička figura koja sabira sve ono što narodno nezadovoljstvo treba da doživi kao uzrok vlastitog položaja. Elita može biti politička klasa, birokratija, međunarodna zajednica, intelektualci, liberalni mediji, nevladin sektor, finansijske strukture ili neka kombinacija svega toga. Bitno nije empirijsko preciziranje, nego politička funkcija te kategorije. Zato

populizam ne opisuje društvo; on ga preoblikuje. U društvima u kojima postoje mnogobrojni i međusobno različiti izvori nezadovoljstva, populistička logika stvara privid jedinstvenog moralnog konflikta. Radnik nezadovoljan platom, poljoprivrednik ogorčen zbog zapostavljenosti, mlada osoba bez perspektive, stanovnik periferije koji se osjeća poniženo, vjernik koji smatra da se njegov identitet omalovažava, građanin koji ne vjeruje institucijama – svi oni mogu biti simbolički objedinjeni pod oznakom naroda. Ono što ih povezuje nije nužno zajednički materijalni interes, nego zajednički osjećaj da ih je neko izdao, zanemario ili isključio. Populizam upravo taj osjećaj prevodi u politički identitet. U toj konstrukciji naroda veoma je važna ideja autentičnosti. Populistički lider ili pokret ne tvrdi samo da predstavlja birače; on tvrdi da predstavlja „pravi“ narod, njegovu istinsku volju, njegov zdravi razum, njegov moralni osjećaj. Time se otvara prostor za dvostruko isključenje. Prvo, svi oni koji se ne uklapaju u zamišljeni identitet naroda mogu biti prikazani kao marginalni, strani ili neautentični elementi političke zajednice. Drugo, i unutar same zajednice oni koji podržavaju drugačije političke opcije mogu biti implicitno ili eksplicitno isključeni iz punog pripadništva narodu. Drugim riječima, populističko predstavljanje ne samo da homogenizuje „nas“, nego i sužava prostor onoga ko se uopšte priznaje kao legitimni dio „nas“. Konstrukcija elite ima jednako važnu političku funkciju. Elita je figura odgovornosti bez odgovornosti, moći bez legitimnosti i privilegije bez moralnog prava. Ona se ne prikazuje samo kao politički rival, nego kao pokvareni posrednik koji je uzurpirao zajednicu i radi protiv nje. U populističkom diskursu elita je gotovo uvijek dvostruko otuđena: otuđena od stvarnog života običnih ljudi i otuđena od moralnih temelja zajednice. Upravo zato kritika elite u populizmu rijetko ostaje unutar standardne demokratske kritike loše vlasti. Ona dobija dubinu moralne optužbe. Elita nije samo pogriješila; ona je izdala. Na toj tački populistička logika političkog predstavljanja počinje zadobijati i dublje

antipluralističke posljedice. Ako postoji samo jedan pravi narod i jedna lažna, korumpirana elita, tada politički prostor više nije organizovan oko legitimnog sukoba različitih interesa i programa, nego oko moralne drame u kojoj samo jedna strana ima pravo na punu autentičnost. To znači da populistička podjela nije samo sredstvo političke mobilizacije. Ona postaje način reorganizacije same predstave o demokratiji. Demokratija se više ne zamišlja kao poredak pluralizma i ograničene vlasti, nego kao scena na kojoj treba konačno omogućiti da „narod“ vlada bez smetnji koje stvaraju „otuđeni“ centri